

УДК 658.338.1

О. М. Вініченко,
к. е. н., доцент, докторант,
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпропетровськ

МЕТОДИКА ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

O. Vinichenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Doctorship, Alfred Nobel University, Dnipropetrovsk

METHODOLOGY OF THE EVALUATION OF THE SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE AS A MANAGEMENT SYSTEM ELEMENT

Система контролю є необхідною умовою успішного функціонування і розвитку підприємства. З метою побудови ефективної системи контролю слід визначити основні проблемні аспекти, з якими стикається підприємство. Отже, заporукою ефективного управління підприємством є впровадження методики оцінки динаміки соціально-економічного розвитку підприємства. Запропонована у статті методика складається з десяти етапів:

- визначення детермінант соціально-економічного розвитку підприємства;
- аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів соціально-економічного розвитку підприємства;
- розмежування як зовнішніх так і внутрішніх факторів на соціальні і економічні;
- на базі зовнішніх і внутрішніх факторів створення окремих матриць показників економічного і соціального розвитку;
- визначення найбільш значущих показників окремо по зовнішнім і внутрішнім факторам;
- формування значущих показників по блокам економічного і соціального розвитку. Кожний блок показників розподіляється за групами;

— розробка кваліметричних моделей;
— розрахунок відхилень і адекватності моделей;
— визначення інтегральних показників на базі кваліметричних моделей;
— виявлення параметрів значень інтегральних показників на основі яких необхідно розробити управлінські рішення.
Дослідження показало, що представлена методика дозволяє визначити стан і надати оцінку перспективам соціально-економічного розвитку, з'ясувати необхідність вдосконалення внутрішніх систем забезпечення ефективного функціонування підприємства.

The system of control is the necessary condition of the successful functioning and developing of the enterprise. It is necessary to distinguish the problem aspects of the enterprise performance in order to develop the effective system of control. The introduction of the evaluation methodology of the dynamics of the enterprise social-economic development is the key to the effective company management.

The proposed methodology consists of ten stages:

- determination of the indicators of the social-economic development of the enterprise;
- analysis of the external and internal factors of the social-economic development of the enterprise;
- subdivision of external and internal factors into social and economic;
- creation of the separate matrix indicators of the social-economic development of the enterprise on the basis of the external and internal factors;
- determination of the most significant indicators on the basis of the external and internal factors separately;
- formation of the most significant indicators for the economic and social blocks.

Each block of the indicators can be divided into the next groups:

- development of the quality metering models;
- calculation of the deviations and adequacy of the models;
- determination of the integral indicators on the basis of the quality metering models;
- evaluation of the integral indicator parameters for the effective decision-making.

The results of the research showed that the proposed methodology can help to evaluate the present company performance, forecast the prospects of the social-economic development and improve the internal efficiency of the enterprise functioning.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, аналіз, внутрішні фактори, зовнішні фактори, методика, ефективне функціонування.

Key terms: social-economic development, analysis, internal factors, external factors, methodology, effective functioning.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Тривалість життєвого циклу підприємства залежить від можливості його соціально-економічного

розвитку. В свою чергу, розвиток будь-якого підприємства залежить від рівня управління. Управління — це цілеспрямований процес, який включає в себе п'ять

Рис. 1. Етапи методики оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства

основних функцій, до яких належать: планування, організація, мотивація, контроль, регулювання. Якість управління залежить від якості здійснення функцій. Найважливіша функція управління — це контроль. Побудова системи контролю є необхідною умовою успішного функціонування і розвитку підприємства. Для побудови системи контролю слід визначити основні проблемні аспекти, з якими стикається підприємство, його стан і динаміку розвитку. А отже, набуває актуальності проблема розробки економіко-математичної моделі на основі якої буде можливість приймати ефективні управлінські рішення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання контролю, соціально-економічного розвитку та впливу контролю на розвиток підприємства досліджується багатьма вченими [1; 3; 4; 9; 10]. Але для ефективного управління підприємством та якісного функціонування його системи слід розробити методику оцінки динаміки соціально-економічного розвитку підприємства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Запропонувати методику оцінки стану і перспектив соціально-економічного розвитку підприємства з метою побудови ефективної системи контролю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методика оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства складається з декількох етапів (рис. 1).

З метою більш детального розуміння методики слід надати коротку характеристику окремих етапів.

Визначення детермінант соціально-економічного розвитку підприємства полягає у встановленні факторів, за допомогою яких є можливість оцінити стан та перспективи розвитку підприємства.

Само поняття "детермінант" приймає у даному випадку функцію складової економічного сектору та його компонентів [1]. В узагальненому вигляді детермінанти соціально-економічного розвитку підприємства можна поділити на дві групи факторів (рис. 2).

Аналіз зовнішніх факторів соціально-економічного розвитку підприємства передбачає дослідження тенденцій макроекономічних показників за 6—7 років.

Аналіз внутрішніх факторів соціально-економічного розвитку підприємства передбачає дослідження тенденцій мікроекономічних показників за 6—7 років. І в цьому випадку слід більш детально представити зміст груп показників [2; 6; 8].

Дослідження організаційної структури передбачає вивчення:

- взаємовідносин між структурними підрозділами;
- функціонування системи документообігу;
- рівень децентралізації і гнучкості управління;

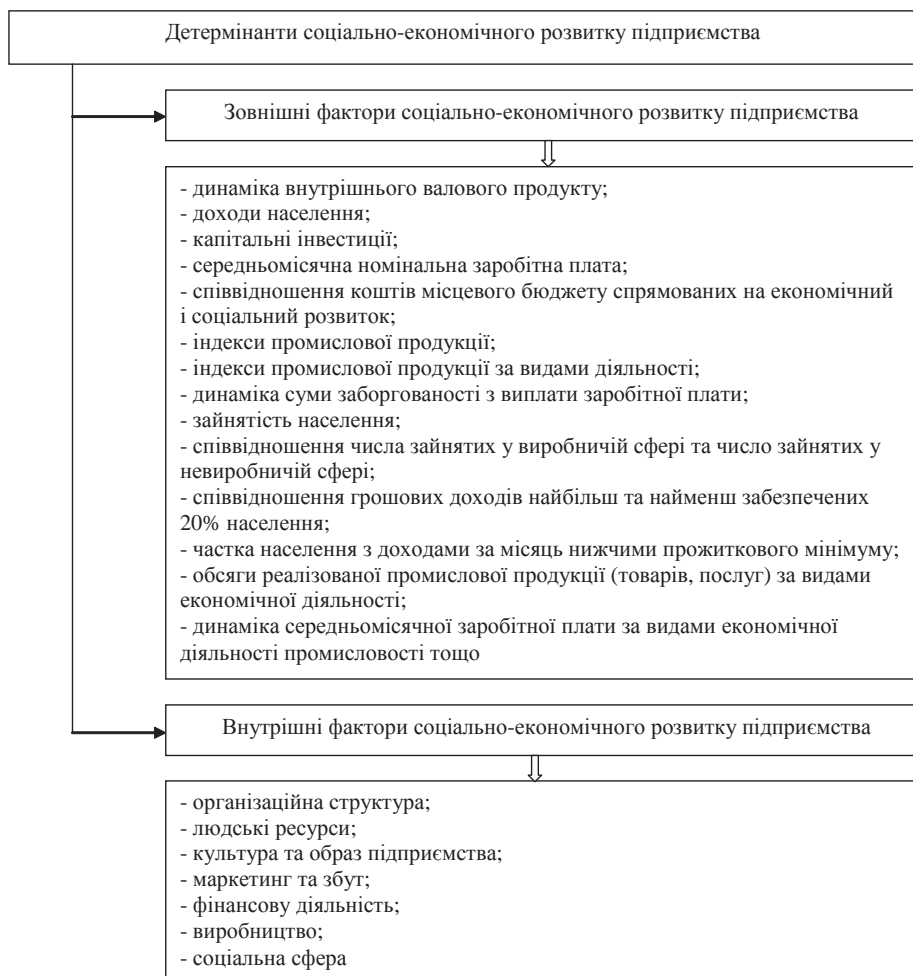

Рис. 2. Детермінанти соціально-економічного розвитку підприємства

- системи мотивації співробітників;
- новаторство у прийнятті рішень.

Дослідження людських ресурсів базується на чотирьох групах показників:

- показники, які характеризують вклад робітників у результати діяльності підприємства;
- показники, які відображають рівень витрат на людські ресурси;
- показники, які діагностують стан людських ресурсів;
- показники, які визначають доцільність інвестування в людські ресурси.

Дослідження культури та образу підприємства базується на п'яти групах компонентів:

- ціннісно-нормативні (корпоративні традиції, взаємовідносини з клієнтами, тощо);
- організаційно-структурні (структура влади та лідерства, норми та правила внутрішніх взаємовідносин, традиції і правила внутрішнього розпорядку, тощо);
- комунікаційні (структура формальних і неформальних інформаційних потоків, якість комунікацій);
- соціально-психологічні (система ролей на підприємстві, внутрішня позиційність і конфліктність, авторитарність, тощо);
- зовнішня ідентифікація (імідж підприємства, рекламні атрибути, сприйняття підприємства і його продукції у суспільстві).

Дослідження маркетингу та збуту передбачає вивчення:

- конкурентоспроможності;
- різноманітності асортиментна;
- ринкової демографічної статистики;
- ефективності збуту, реклами й просування товару;

- маркетингового бюджету та його виконання.

Дослідження фінансової діяльності передбачає:

- структурний аналіз валового прибутку;
- оцінка майнового стану;
- загальний аналіз фінансового стану та результатів діяльності підприємства.

Дослідження виробничої діяльності передбачає вивчення:

- обсягу, структури, темпів виробництва;
- забезпеченість виробничими запасами;
- парку обладнання та ступеню його зносу;
- наявності системи контролю якості.

Дослідження соціальної сфери передбачає вивчення:

- місцезнаходження виробництва;
- наявності інфраструктури
- мотивація персоналу.

Визначення найбільш значущих показників окремо по зовнішнім (рис. 3) і внутрішнім (рис. 4) факторам. Вибір показників які, на нашу думку, найбільш характеризують соціально-економічний стан сучасного підприємства.

Надамо перелік показників кожної групи визначених на базі внутрішніми факторів, що підлягають аналізу в рамках проведеного дослідження.

По-перше представимо економічний блок [6].

Показники фінансової стійкості:

- коефіцієнт автономії;
- коефіцієнт концентрації залученого капіталу;
- коефіцієнт фінансування;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів;
- коефіцієнт забезпеченості запасів;

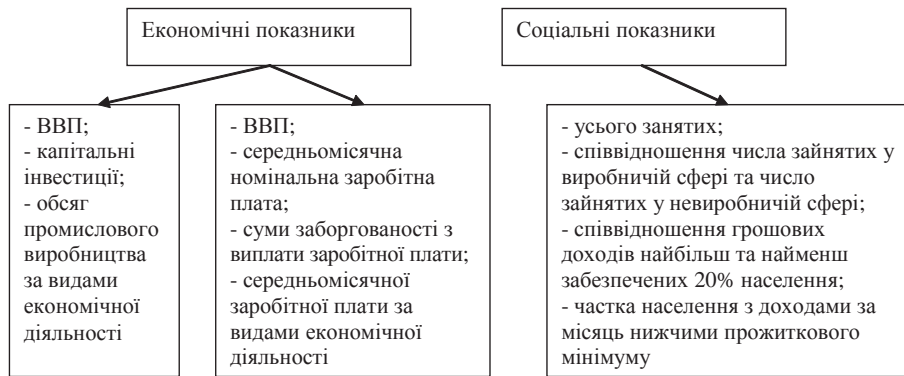

Рис. 3 Визначення найбільш значущих показників соціально-економічного розвитку підприємства за зовнішніми факторами

- коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів;
- коефіцієнт реальної вартості майна;
- коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні;
- коефіцієнт накопичення амортизації;
- коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів.

Показники рентабельності та собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

- загальна рентабельність (збитковість) капіталу (%);
- чиста рентабельність (збитковість) капіталу (%);
- загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу (%);
- чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу (%);
- загальна рентабельність (збитковість) фондів (%);
- чиста рентабельність (збитковість) фондів (%);
- собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), (тис. грн. або %).

Показники результатів діяльності суб'єктів:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.);
- чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.);
- операційні витрати (тис. грн.);
- адміністративні витрати (тис. грн.);
- витрати на збут (тис. грн.);
- інші операційні витрати (тис. грн.);

- валовий прибуток (збиток) (тис. грн.);
- прибуток (збиток) від операційної діяльності (тис. грн.);
- фінансові та інвестиційні доходи (тис. грн.);
- фінансові та інвестиційні витрати (тис. грн.);
- чистий прибуток (збиток) (тис. грн.).

Соціальні показники визначають людські ресурси, управління, організацію та культуру підприємства [2; 8].

Показники, що характеризують людські ресурси:

- кількість персоналу;
- середня заробітна плата;
- продуктивність праці;
- фонд оплати праці;
- заборгованість з оплати праці;
- доля заробітної плати в витратах підприємства;
- сума внесків в соціальні фонди;
- рівень освіти (вище, середнє спеціальне, середнє);
- кількість прийнятих працівників;
- кількість звільнених;
- витрати на підвищення кваліфікації;
- середній вік персоналу.

Показники, що характеризують управління та організаційну структуру підприємств (оцінюються експертною групою у відсотках від 1 до 100):

- ефективність системи документообігу (в %);
- ефективність системи мотивації, (в %);
- відповідність функціональних обов'язків, що виконуються, посадовим інструкціям (в %);
- ефективність взаємодії між структурними підрозділами, (в %);

Рис. 4. Визначення найбільш значущих показників соціально-економічного розвитку підприємства за внутрішніми факторами

- адаптація до зміни умов функціонування, (в %);
- ефективність організаційної структури управління, (в %);
- кількість структурних підрозділів;
- рівень децентралізації, (в %);
- гнучкість системи управління, (в %);
- кількість новацій с позитивним ефектом.

Показники, що характеризують культуру підприємств (оцінюються експертною групою в балах від 1 до 100):

- наявність корпоративних традицій;
- формальна організаційна структура;
- неформальна організаційна структура;
- наявність норм та правил внутрішньої взаємодії;
- формальні джерела інформації;
- неформальні джерела інформації;
- рівень конфліктності;
- авторитет керівництва;
- втрата та викривлення інформації;
- імідж підприємства.

Важливим значення при розробці кваліметричної моделі має визначення значущості кожного показника [5 с. 748]. З цією метою застосовуємо експертний метод.

З метою створення інтегрального показника визначаємо функціональну залежності:

- між показниками всередині кожної групи, представленими на рисунках 3 і 4;
- між соціальними показниками окремо на базі зовнішніх і внутрішніх факторів;
- між економічними показниками окремо на базі зовнішніх і внутрішніх факторів;
- між економічними і соціальними показниками окремо на базі зовнішніх і внутрішніх факторів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Представлена методика дозволить визначити стан і надати оцінку перспективам соціально-економічного розвитку, та з'ясувати необхідність вдосконалення внутрішніх систем забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Перспективи подальших розвідок. Перспективним напрямом дослідження, який логічно витікає з представлені статті, є розробка кваліметричних моделей і інтегральних показників на базі зовнішніх і внутрішніх факторів соціально-економічного розвитку підприємства.

Література:

1. Безус Р.М. / Поняття "детермінант" та його значення в різних сферах [Електронний ресурс]. — Безус Роман Миколайович. — Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=64121>
2. Дафт Р. А. Менеджмент. — СПб.: Питер, 2002. — 832 с.
3. Залуцький В.П. Місце лізингу у забезпеченні соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / В.П. Залуцький // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [зб. наук. пр.] / Відп. ред. О.Є. Кузьмін. — Л.: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. — 564 с.: іл. — (Вісник / Національний університет "Львівська політехніка"; № 657). — С. 189—201. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8203/1/31.pdf>
4. Іваницака Н. Б. Складові соціального розвитку машинобудівних підприємств [Електронний ресурс]: Н.Б. Іваницька / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [зб. наук. пр.] / відп. ред. О.Є. Кузьмін. — Л.: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. — 564 с.: іл. — (Вісник / Національний університет "Львівська політехніка"; № 657). — С. 222—226. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/8030>

5. Кваліметрія. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.:... С.В. Мочерний (від. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія". — 2000. — 864 с.

6. Пилипенко І.І. Аудит. Методика документування. / І. І. Пилипенко [кол. авторів. за аг. ред. академіка АЕНУ, д. е. н. проф. І.І. Пилипенко]. — К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України. — 2003. — 457 с.

7. Селезнев А.Г. Контроль и ревизия. Методические приемы контроля, как их использовать [Электронный ресурс]: А.Г. Селезнев — Газета "ЗАГРАНИЦА". — № 16 (486). — Режим доступа: <http://www.zagranitsa.info/article.php?new=486&idart=48685>

8. Теория управления: учебник. — Изд. 3-е, доп. и перераб. / Под общ. ред. А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрукхуна. — М.: Изд-во РАГС, 2008. — 560 с. — ISBN 978-5-7729-0300-1.

9. Фещур Р.В. Управление социально-экономическим развитием машиностроительных предприятий [Электронный ресурс] / Р.В. Фещур, М.Р. Тимощук // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [зб. наук. пр.] / Відп. ред. О. Є. Кузьмін. — Л.: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. — 564 с.: іл. — (Вісник / Національний університет "Львівська політехніка"; № 657). — С. 117—123. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8353/1/20.pdf>

10. Ямпольская Д. Контроль как функция управления [Электронный ресурс] / Д. Ямпольская, М. Зонис. — Режим доступа: <http://www.inventech.ru/lib/management/management-0032/>

References:

1. Bezus, R.M. (2012), "The term "determinant" and its importance in various spheres", available at: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=64121> (Accessed 3 April 2015).
2. Daft, R.L. (2002), Menedzhment [Management], Piter, Saint Petersburg, Russia.
3. Zaluts'kyj, V.P. (2009), "Place the leasing to ensure socio-economic development of engineering companies", Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8203/1/31.pdf> (Accessed 3 April 2015).
4. Ivanitsaka, N.B. (2009), "The components of social development engineering companies", Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/8030> (Accessed 3 April 2015).
5. Mochernyj, S.V. (2000), Kvalimetriia. Ekonomichna entsyklopediia [Qualimetry. Economic encyclopedia], Vydavnychij tsentr "Akademii", Kyiv, Ukraine.
6. Pylypenko, I.I. (2003), Audyt. Metodyka dokumentuvannia [Audit. Methodology of documentation], Informatsijno-vydavnychij tsentr Derzhkomstatu Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
7. Seleznev, A.G. (2015), "Control and revision. Methodological techniques of control, how to use them", Gazeta "ZAGRANICA", vol. 16 (486), available at: <http://www.zagranitsa.info/article.php?new=486&idart=48685> (Accessed 3 April 2015).
8. Haponenko, A.L. and Pankruxhyn, A.P. (2008), Teoryia upravleniia [Theory of management], Yzd-vo RAHS, Moscow, Russia.
9. Feschur, R.V. (2009), "Management of socio-economic development of engineering enterprises", Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8353/1/20.pdf> (Accessed 3 April 2015).
10. Yampol'skaia, D. and Zonis, M. (2014), "Control as a function of management", available at: http://www.inventech.ru/lib/management/management_0032/ (Accessed 3 April 2015).

Стаття надійшла до редакції 20.03.2015 р.